

אלא: מה שאת עושה — איני אוכל או מתכסה עד הפסח.⁽⁷⁾

ולכן, אם עשתה לפני הפסח, הרי זה מותר לאכול ולהתכסות אחר הפסח. כיון שלא אסר את עצמו בהן אלא עד הפסח.

האומר לאשתו: "מה שאת עושה עד הפסח איני אוכל" ומה שאת עושה עד הפסח איני מתכסה":

אם עשתה לפני הפסח אסור לאכול ולהתכסות אף לאחר הפסח, שמשמעות לשונו היא: מה שתעשי עד הפסח, יהא אסור עלי באכילה או להתכסות בו.

האומר לאשתו לפני חג הפסח: "שאת נהנית לי [משלי] עד הפסח, אם הולכת את לבית אביך עד החג שלאחריו".

אם הלכה לפני הפסח ועברה על תנאו, שהרי התנה שלא תלך משעת נדרו ועד החג, הרי היא אסורה בהנאתו עד הפסח.⁽⁸⁾

ומדייקת הגמרא ממשנתנו: רק אם הלכה לפני הפסח ועברה על תנאו, אכן אסורה היא

בהנאתו עד הפסח, אבל אם עדיין לא הלכה — אלא שאם תלך תהא אסורה למפרע — לא נאסרת היא בהנאתו.

הרי שאינה צריכה לחשוש שמא תעבור על התנאי ותהא אסורה למפרע, וקשיא לרב יהודה!?

אמר רבי אבא ליישב את שיטת רב יהודה: לעולם אסורה היא מיד בהנאה ואפילו לא הלכה, כי שמא תלך; ומה ששנינו: "הלכה" לפני הפסח אסורה בהנאתו עד הפסח, הכי קאמר:

הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו ואף לוקה האשה שעברה על "לא יחל דברו"; אבל אם לא הלכה, אסורה בעלמא מדרבנן, אבל אינה לוקה.

לאחר הפסח הרי היא ב"לא יחל דברו".^{ב-ת}

כלומר, אסורה היא מללכת לבית אביה עד החג, כיון שעל ידי זה תעבור למפרע באיסור "בל יחל" על ההנאה שנהנתה קודם הפסח.⁽¹⁾

7. שאם כך היתה כוונתו, היה אומר: שאת עושה עד הפסח איני אוכל או מתכסה.

8. בגמרא לעיל [יד ב] נחלקו רב יהודה ורב נחמן, במי שנאסר בקונם מלעשות איזה דבר, ואיסורו תלוי בתנאי אם יעשה בעתיד פעולה מסוימת, אם אסור הוא מיד, שמא יעשה את תנאו. לדעת רב יהודה הרי הוא אסור, היות ובקיום התנאי של נדרו לא נזהר אדם; ואילו לרב נחמן הרי הוא מותר, ואין אנו חוששים שמא יעשה את תנאו.

1. הגמרא לעיל [טו א] מדייקת: ואי דלא איתהני לפני הפסח [אם לא נהנתה לפני הפסח], מי איכא בל יחל אחר הפסח, וכי מה איסור יש לה לילך לבית אביה ככל שתרצה! אלא פשיטא שהסיפא עוסקת באופן דאיתהני האשה ממנו לפני הפסח, ולכן אסורה היא ללכת לבית אביה עד החג. אלמא מיתהני [מותרת היא ליהנות קודם הפסח]. כלומר, אם לא שמתרת היא ליהנות לפני הפסח, איך שנה התנא בפשיטות שאסורה היא ללכת לבית אביה עד אחר הפסח? והרי אדרבה מסתמא נמנעה מליהנות, ושוב מותרת

בצל — של שביעית שיש לו דין שביעית לענין ביעור ושאר דינים, והוא דבר שאין זרעו כלה — שעיקרו בשביעית מן האדמה ונטעו בשמינית, ורבו גידוליו שהן של שמינית על עיקרו ריבוי שיש בו כדי לבטל את העיקר, מה דינו של אותו בצל?

והבי קמביעיא ליה: האם נאמר: גידוליו היתר הן ועיקרו אסור, וכיון ררבו גידוליו מעיקרו כשיעור שיש בו לבטל את האיסור, הרי שאותן גידולי היתר מעלין [מבטלין] את האיסור.

או לא נאמר שגידוליו היתר הן, אלא היות והגידולין נמשכין מן העיקר שאינו כלה הרי שאף הן אסורין, וממילא אין הן מעלין את העיקר האסור? (4)

אתא לקמיה דרבי אמי [בא השואל לפני רבי אמי ושאלו שאלה זו]; לא הוה בידיה, לא היתה בידו של רב אמי תשובה לשאלה.

האומר לאשתו קודם הפסח: שאת נהנית לי [משלי] עד החג שלאחרי הפסח, אם הולכת את לבית אביך עד הפסח הקרוב.

אם הלכה לפני הפסח ועברה על תנאו, הרי היא אסורה בהנאתו עד החג, ומותרת לילך אחר הפסח. (2)

גמרא:

הסוגיא הבאה מתבארת כולה על פי שיטת הר"ן.

שנינו במשנה: האומר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי, קונם הן על פי, קונם הן לפי, אסור בחילופיהן ובגידוליהן:

ישמעאל איש כפר ימא [היה דר בכפר שעל הים], ואמרי לה [ויש האומרים]: ישמעאל איש כפר דימא [שם מקום] העלה בידו, העלה את השאלה הבאה בפיו: (3)

פנים עד הפסח שמא תלך ותיאסר. אלא שאם הלכה לפני הפסח וחל הנדר, הרי היא אסורה ליהנות אפילו עד החג ולוקה אם עברה; אבל אם לא הלכה לפני הפסח, אסורה בעלמא ליהנות עד הפסח מדרבנן, שמא תלך עד הפסח.

3. כתב הר"ן: העלה שאלה זו בפיו, כדמתרגמינן [ישעיהו ו] "ובידו רצפה" — ובפומיה ממלל".

4. נתבאר על פי שיטת הר"ן, שעיקר הספק הוא אם הגידולין מותרין או לא, ואין מקום להסתפק אם הגידולין יכולין לבטל את העיקר האסור, שודאי מבטלין הן אם היו מותרים. ובהמשך מוכיח הר"ן כפירוש זה, אף שאין הוא פשוט לשון הגמרא; והרבה ראשונים חולקים על הר"ן בפירוש זה.

היא לילך; ותיובתא דרב יהודה!

ומשנינן: כי קתני "דאי איתהני, הרי זה בבל יחל דברו". שכך היא כוונת המשנה: כיון שאם תיהנה לפני הפסח, תהא היא בבל יחל דברו למפרע אם תלך לבית אביה, לכן לא תיהנה אף לפני הפסח.

2. הגמרא לעיל [טו ב] מדייקת: אם הלכה לפני הפסח אסורה היא בהנאה עד החג. אבל אם לא הלכה לפני הפסח לא אסורה היא בהנאתו ואפילו עד הפסח. ואף שאם תלך לפני הפסח, נמצא שכבר אסורה היתה בהנאה משעת הנדר. הרי מוכח שאין חוששים שמא תעבור על תנאה, וקשיא לרב יהודה!

אמר תירץ רבא: הוא הדין דאפילו לא הלכה לפני הפסח, שאסורה היא בהנאה על כל

ומבארת הגמרא:

א. דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן:

נטיעה ילדה [צעירה] שלא עברו עליה שלש שנים ופירותיה אסורין מדין ערלה, שסיבכה בזקינה [הרכיב אותה באילן זקן] שעברו עליה שלש שנים, ובה — בנטיעת הערלה — פירות. (6)

אף על פי שהוסיפה הנטיעה הילדה מאתים, כלומר: גדלו אותן פירות עד שהיו בהן מאתים חלקים שגדלו לאחר ההרכבה, וחלק אחד שהיה בהם לפני הרכבה, הרי זה אסור [כלומר: הפירות אסורין], ואף על פי שערלה בטילה בתערובת אחד של איסור בתוך מאתים של היתר.

הרי מוכח מדברי רבי יוחנן שאף הגדולין אסורין, ולכן אינם מבטלים את העיקר, ושלא כדברי רבי ינאי.

ב. ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

בצל שננטעו בכרם ונאסר משום "כלאי הכרם", ונעקר הכרם.

והוסיף הבצל לגדול כשאינו מעורב בכרם,

אתא השואל לקמיה דרבי יצחק נפחא ושאלו שאלה זו, ופשט ליה רבי יצחק נפחא מן הדא [מזה]; דאמר רבי חנינא תריתאה אמר רבי ינאי:

בצל של תרומה האסור לזרים אפילו באכילת עראי שננטעו בקרקע, ורבו גידוליו שהן טבל על עיקרו שהוא תרומה כשיעור שיש בו לבטל את איסור התרומה.

הרי הבצל כולו מותר מדין תרומה, וחזר לטבלו. (5)

הרי למדנו שאין הגידולין נמשכין אחר העיקר להיות אסורים כמותו, אלא מותרים הם, ואדרבה מבטלים הם את העיקר האסור, ונפשטה בעייתו של ישמעאל איש כפר ימא.

אמר תמה ליה רבי ירמיה לרבי יצחק נפחא שפשט את הספק מדברי רבי ינאי, ואיתימא רבי זריקא הוא שתמה לרבי יצחק נפחא:

וכי אטו שביק מר תרין ועביד כחד [וכי מניח אתה שני חכמים ועושה כחכם אחד]?!?

שואלת הגמרא: מאן נינהו תרין [מי הם שני החכמים] שנחלקו על רבי ינאי, וסוברים שהגידולין נמשכים אחר העיקר והם אסורים כמותו?

והוא מותר באכילת עראי כדין טבל קודם "שהוקבע" למעשר.

6. כתב הר"ן, ובה פירות. שאילו לא היו בה פירות, אמרין בפרק משוח מלחמה [סוטה מג ב] ילדה שסיבכה בזקינה, בטלה.

וראה בחזון איש [קלו ט], שכתב סברא שיהיו הגידולין אסורין "דכי היכי דאיסור שהניחו בגשמים ותפח כולו איסור, הכי נמי הגידול חשיב כתפח", וראה עוד שם.

5. כלומר, פקע שם תרומה ממנו וחזר לטבלו,

אחד מעשר כנגד מה שגדל אחר הזריעה השניה, ואף כנגד העיקר שלא כלה וכבר נתקן.

אלמא, הרי מוכח שאתו [באים] הגידולין שהם מחוייבים במעשר ומבטלין את העיקר שכבר נתקן, ואין אומרים: אדרבה יהיו הגידולין נמשכין אחר העיקר ויהיו מותרים כמותו, ונפשטה בעייתו של ישמעאל איש כפר ימא. (8)

ודחינן: **דלמא** לעולם במקום שהעיקר אסור והגידולין מותרין, הרי הגידולין נמשכין אחר האיסור והם אסורים כמותו, ומה שאנו אומרים כאן שאין הגידולין נמשכים אחר העיקר להיות מותרין כמותו הוא משום **שלחומרא** — שלא להמשיך את הגידולין אחר העיקר ולהתירם — **שאני**. (9)

והיה בגידולין כדי לבטל את העיקר שהוא "כלאי הכרם" באחד ומאתים, בכל זאת הבצל **אסור**, ומשום שגידולי כלאי הכרם כיון שהם יוצאים מן העיקר הם עצמם אסורים, ולכן אינם מבטלים את העיקר.

הרי למדנו אף מדברי רבי יונתן שלא כדברי רבי ינאי.

הדר אתא, שוב בא השואל לקמיה **דרבי אמאי**, ופשיט ליה רבי אמאי מן **הרא**:

דאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן:

ליטרא בצלים של טבל שתיקנה [הפריש תרומותיה ומעשרותיה], **וזרעה** [נטעה] בקרקע, וצמחו הבצלים והוסיפו. (7)

הרי היא **מתעשרת לפי כולה** כלומר: נוטל

היא מה שאנו מבטלין את העיקר, שהרי אין זה הנידון כלל לפי הר"ן, וכל הנידון הוא אם הגידולים אסורים; ובהכרח שכוונתו לומר דלחומרא אמרינן שהגידולים אסורים, ושוב ממילא מבטלים הם את העיקר המותר.

וכתב הר"ן, שלפי שיטתו בביאור הסוגיא, שאם אין הגידולין מעלין את העיקר הטעם הוא משום שהגידולין עצמן מותרין שהן נמשכין אחר העיקר, מתיישבת הקושיא שהקשו בסוגיא זו, האיך אמרינן "לחומרא שאני" ולכן אין הגידולין מבטלין את העיקר, והרי חומרא זו שאנו מחמירין לעשר לפי כולה, חומרא דאתי לידי קולא היא. שהרי מעיקר הדין — לפי שיטת שאר הראשונים — הגידולין חייבים מעיקר הדין, והעיקר חייב משום חומרא, ואם כן אם יעשר מיניה וביה יש לחוש שמא מעשר הוא מן העיקר הפטור על הגידולין החייבים, ואם יפריש ממקום אחר כנגד כולה, הרי נמצא שהוא

7. בבצל שייך לשון "נטיעה" ולא לשון זריעה, וכלשון שנקטה הגמרא בכל הסוגיא, אלא לפי שיש באותה ליטרא כמה בצלים והוא נוטעה אילך ואילך, שייך בה לשון זריעה. הר"ן.

8. ואם תאמר: אם כן סותרים דברי רבי יוחנן זה לזה, שהרי לעיל אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן שהגידולין נמשכין אחר העיקר, ואילו כאן אומר רבי יצחק משמו של רבי יוחנן שהגידולין אינם נמשכין אחר העיקר?!
וכיאר הר"ן, שלפי ההוה אמיינא של הגמרא, נחלקו האמוראים בשיטתו של רבי יוחנן.

9. לשון הר"ן הוא: לעולם אימא לך מדינא לא אתו גידולין ומבטלין עיקר, דאדרבה הרי הם כמוהו, אלא **דהכא** משום **חומרא בעלמא** אמרינן **דמבטלין**.

ובודאי שלא בדוקא כתב הר"ן שהחומרא

אלא מן הדא, מכאן יש לפשוט את שאלתו של ישמעאל איש כפר ימא:

דתניא: רבי שמעון אומר:

כל דבר שיש לו מתירין, כגון טבל שהוא נותר על ידי הפרשת תרומות ומעשרות, (1) ומעשר שני והקדש שהם ניתרין על ידי

פדיון, וחדש שהוא נותר על ידי העומר — כל אלו לא נתנו בהן חכמים שיעור לאיסור ביחס לתערובת שנתערב בה האיסור, אלא כל שהוא של איסור שנתערב במינו של האיסור, הרי הוא אוסר את התערובת כולה. (2)

לחוש שמא יפריש מן הפטור על החיוב, ראה שם.

ב. ראה מה שכתב ב"קרבן אורה" דף נב א בד"ה ובאותו ענין להקשות, איך יפריש על הטבל ממקום אחר, והרי כיון שמן התורה הרי הוא בטל, אם כן הוי מן החיוב על הפטור?!

והקושיא היא משום היסוד שנתבאר, שאם ההיתר הוא על ידי הפסד לא מיקרי דבר שיש לו מתירין, שאם לא כן, מה איכפת לן שהוא מן החיוב על הפטור, והרי יכול לעשר על חיוב ופטור כאחד, ונמצא שאינו אלא מרבה במעשר שמעשרותיו מקולקלין, אך מכל מקום הטבל שנתערב הרי הוא מותר.

ובתוספות כתבו כאן שיעשר עליו מדמאי או מעציץ שאינו נקוב שהוא חייב מדרבנן. והקשו על זה [ראה ב"קרבן אורה" שם, ובד"ה ועוד], שהרי אם לא שתיקנו חכמים שאינו בטל הרי לא היה יכול להפריש אף מן הדמאי או מעציץ שאינו נקוב דהוי מן החיוב על הפטור, ואם כן לא יתקנו חכמים שאינו בטל, ושוב לא יהיה כלל "דבר שיש לו מתירין"?!?

2. כתב הר"ן: "מיהו שלא במינן בנותן טעם כיון דהשתא אסירי, וכמו שכתבתי למעלה"; כוונתו למה שכתב לעיל נב א בגדר "דבר שיש לו מתירין", שהטעם הוא מפני שכולי עלמא מודים ש"מינן במינו לא בטיל", ומה שסוברים חכמים בכל מקום שהוא בטל, היינו רק משום שזה איסור וזה היתר וזה מחשיבו ל"מינן בשאינו מינו". ולכן, כשהאיסור אף הוא יש לו היתר

מרבה במעשרות שפירותיו מקולקלין; אך לפי ביאור הר"ן אין כאן קושיא, שהרי מעיקר הדין הכל פטור, אלא שהחמירו חכמים לחייב את הכל ואם כן יעשר מיניה וביה ואין כאן חשש כלל [וראה מה שכתב הרא"ש בפירושו, כיצד יעשר].

ומבואר מדברי הר"ן שאין הגידולין מעורבין בכל העיקר, ולכן יש לחוש שמא יעשר מן העיקר על הגדולין, וכן מבואר בדברי הר"ן בהמשך הסוגיא, וכפי שיצויין שם בהערות.

1. כתב הר"ן: "שנתערב בחולין ויש לו מתירין שיכול להפריש ממקום אחר".

יש לפרש, שאין כוונת הר"ן לומר שאינו יכול להפריש מן התערובת; אלא כוונת הר"ן היא, שאם היה צריך להפריש בגלל הטבל שנתערב בחולין עשירית מכל התערובת נמצא שהיה מפסיד על ידי החומרא שאין הטבל מתבטל, וכל שהיתר של הדבר [העושהו ל"דבר שיש לו מתירין"] הוא על ידי הפסד, אין מחמירין באופן זה שלא יתבטל האיסור, וכמו שכתבו הראשונים; ולכן פירש הר"ן שאינו מפסיד, כיון שיכול להפריש עליו ממקום אחר רק כנגד תערובת הטבל המעורב, ואין כאן הפסד, שהרי גם אם לא היה מתערב היה צריך להפריש כנגד הטבל; וראה באבני מלואים שו"ת סימן ז בד"ה ולענ"ד ובד"ה וכן נראה.

אך הר"ן במסכת עבודה זרה עג ב, כתב בשם רבינו תם לא כן, אלא שאינו יכול להפריש מן התערובת כיון שאין בילה חוץ מיין ושמן, ויש